

Väärtuspõhine haridus

Margit Sutrop

Haridus tähendab mitte ainult teadmiste ja oskuste, vaid ka väärtushoiakute omandamist. Milliseid väärtusi ja -hoiakuid peaksid haridusasutused kujundama? Kuidas väärtushoiakute ja vorumuste (iseloomuomaduste) kujunemist toetada? Kuidas valmistada õpetajat ette selleks ülesandeks? Kuidas koolide sellealast tegevust hinnata?

Nõukogude kool tegeles „uue inimese“ kasvatamisega, st moraalselt küpse ja ideoloogiliselt kindla inimese kasvatamisega. Vastureaktsioonina on vaba Eesti kool püüdnud olla väärtusvaba. Õppe- ja kasvatusasutusest on saanud vaid õppeasutus, mis keskendub vaid teadmiste andmisele, hinnates õpitulemusi testide, eksamite ja olümpiaaditulemuste ning järgmisele haridusastmele edasijõudmise edukuse kaudu.

Selline hariduskäsitus on aga jätnud tähelepanuta, et hariduse eesmärk on ka inimese kasvatamine. Kui jätame selle, millised on inimese väärtushoiakud ja milleks inimene teadmisi kasutab, tähelepanuta, võivad sellel olla katastroofilised tagajärjed. Tark ja halb inimene suudab teha rohkem kurja kui rumal ja halb inimene. Meenutagem või Anders Breiviki juhtumit.

Väärtusvaba haridus on tegelikult illusioon. Haridus ei saa põhimõtteliselt olla väärtusvaba. Teadmised on alati väärtustest laetud ja meie otused peegeldavad väärtusvalikuid. Juba see, milliseid aineid me õpetame ja milliseid teadmisi me otsustame noortele anda, on teatud valik, teatud asjade väärtustamise tulemusena sündinud otsus. See, kuidas me õpetame – mis õpimeetodeid kasutame, kuidas õpilasi hindame, milline on distsipliinipoliitika (mille eest ja kuidas kiidame või karistame) lähtub meie arusaamast, millist inimest me tahame kasvatada.

Milliseid väärtushoiakuid või iseloomuomadusi peaks kool õpilastes kujundama? Kui meil on olemas visioon heast ühiskonnast, siis saame ka tuletada, milliseid inimesi me tahame kasvatada. Kui tahame õigusriiki, arutlevat ja kaasavat demokraatiat, kiiresti arenevat innovatiivset majandust ja hoolivat ning solidaarset ühiskonda, peame oma jõupingutused suunama sellele, et kasvatada ettevõtlikke, loovaid, kriitiliselt mõtlemaid ja arutlevaid noori, kes on töökad, vastutustundlikud, ausad, hoolivad, sallivad ja õiglased. Aga kuidas seda teha?

Uued põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad panevad aluse väärtuspõhisele haridusele, riiklik väärtusprogramm annab meile taristu väärtuskasvatusega tegelemiseks. Samas on palju lahtisi küsimusi. Kuidas soovitatavate väärtushoiakute ja vorumuste kujunemist õppeprotsessis toetada? Millise ettevalmistuse peaksid saama õpetajad, et olla valmis tegelema väärtuskasvatusega? Kuidas peaks muutuma koolide (koolijuhtide, õpetajate) hindamine, et motiveerida neid väärtusarendusega süsteemselt tegelema? Kuidas kaasata lapsevanemaid ja kogukonda?